

Izabela Sikora-Ulfikowa, Włodzimiera Ziemińska-Odojowa

Sprawozdanie z prac wykopaliskowych na stanowisku 3 we Fromborku w 1971 roku

Komunikaty Mazursko-Warmińskie nr 1, 237-243

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

WŁODZIMIERA ZIEMLIŃSKA-ODOJOWA,
IZABELA SIKORA-ULFIKOWA

SPRAWOZDANIE Z PRAC WYKOPALISKOWYCH NA STANOWISKU 3 WE FROMBORKU W 1971 ROKU

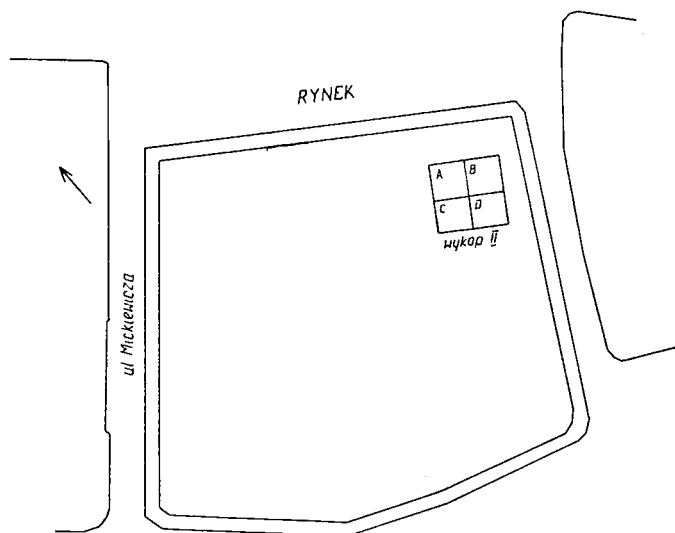
Stronę organizacyjną badań na stanowisku 3 zapewniło Muzeum Mazurskie oraz Muzeum im. Mikołaja Kopernika we Fromborku¹. Fundusze na badania otrzymano z Ministerstwa Kultury i Sztuki z przydziałem do budżetu Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Olsztynie. Oprócz robotników sezonowych w pracach wykopaliskowych zatrudniano młodzież harcerską, uczestników akcji „Frombork 1001”. Młodzież ta pracowała społecznie około 1000 roboczogodzin. Ponadto w badaniach udział wzięli mgr Iwona Kupeczyk i mgr Włodzimierz Pela. Badania te prowadzono od 6 lipca do 30 września 1971 r. W ramach tych prac wykonano dodatkowo, na polecenie Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków dwa sondáže o długości 30 m i szerokości 120 cm na północnym stoku Wzgórza Katedralnego, na terenie przeznaczonym pod budowę pomnika Mikołaja Kopernika.

Właściwy wykop badawczy o powierzchni 100 m² usytuowano w południowo-zachodniej pierzei rynku, prostopadle do współczesnych krawężników (ryc. 1). Takie usytuowanie wykopu sugerowały wcześniej odkryte warstwy średniowieczne (1970), przy trakcie wylotowym z przeciwnej strony rynku, w czasie wykonywania wykopu budowlanego. Prace zabezpieczeniowe z ramienia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków prowadził na tym wykopie (wykop I) w latach 1970 i 1971 dr Jerzy Kruppé. W celach orientacyjnych w 1971 r. oczyszczono profil południowy tego wykopu, dzięki czemu uchwycono współzależność nawarstwień kulturowych w tym rejonie miasta. Przy oczyszczaniu profilu uzyskano materiał zabytkowy z warstw poprzecinanych wkopami budowlanymi, pochodzący, począwszy od średniowiecza do czasów nowożytnych. Były to ułamki ceramiki, kafli, dachówek i kształtek ceglanych. Z wykopu I dla celów ekspozycyjnych wyeksplorowano elementy konstrukcji drewnianej średniowiecznego budynku oraz elementy drewnianej obudowy studni.

Wykop II podzielono na cztery ćwiartki, oznaczone jako A, B, C i D, pozostawiając między ćwiartkami A-B i C-D świadek o szerokości 1 m. W celach pomiarowych namiesiono dwa punkty niwelacyjne w obrębie wykopu o wartościach 3,95 m i 4,10 m npm.

W trakcie eksploracji warstw na ćwiartkach A i B odsłonięto fragmenty murów stanowiących pozostałości budynku mieszkalnego. Budynek ten został wzniesiony prawdopodobnie w końcu XVI wieku, na co wskazywałyby dolne partie fundamentu, natomiast górna część fundamentu przemawia za przebudową budynku w XVIII i XIX wieku. Budynek ten został zniszczony w 1945 r. Zachowane mury zbudowane były z kamieni i cegieł. Górne partie muru łączono zaprawą, natomiast dolne uko-

¹ Badania wykopaliskowe na rynku we Fromborku podjęto z inicjatywy Muzeum Mazurskiego. Obok celów badawczych zakładano pozyskanie materiału ekspozycyjnego do wystawy historycznej przygotowywanej na uroczystości kopernikowskie w Muzeum we Fromborku. Badaniami na stanowisku 3 wykop II kierowały autorki niniejszego sprawozdania.

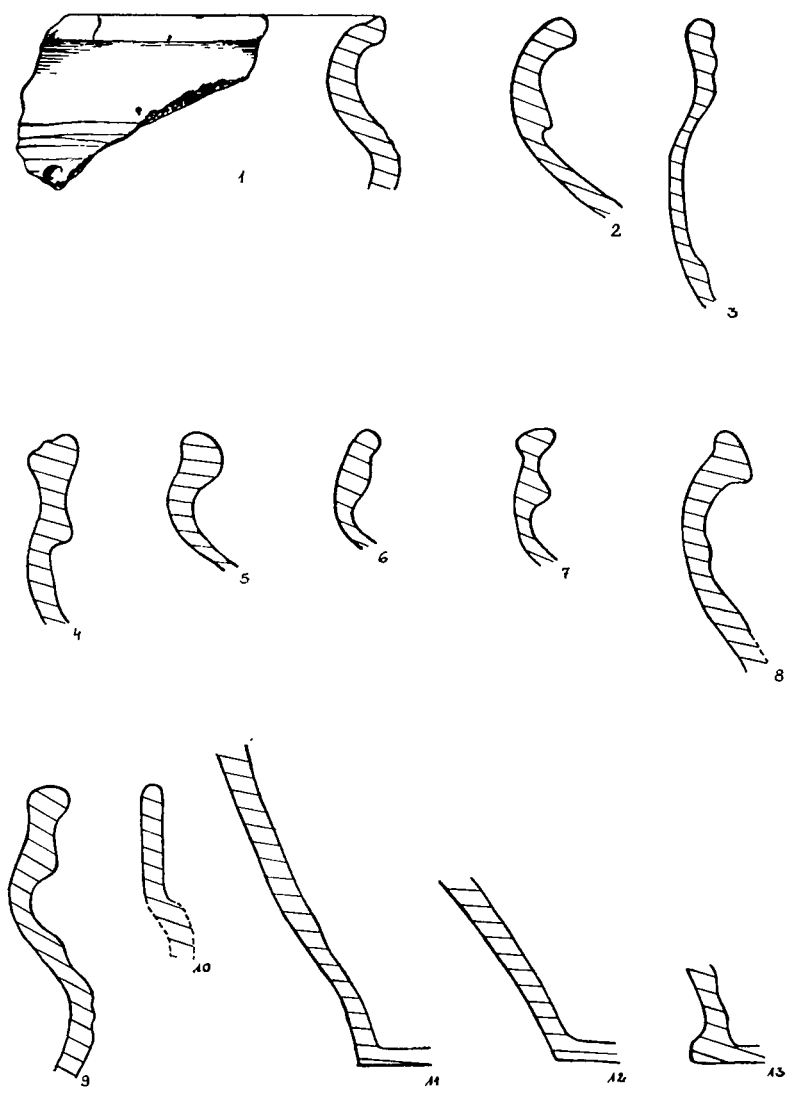
Ryc. 1. Frombork, pow. braniewski. Stanowisko 3. Plan sytuacyjny wykopu II.
Rys. I. Sikorska-Ulfik

zone zostały w glinie lub piasku z gruzem ceglany. W obrębie wykopu odkryto zewnętrzną, zachodnią ścianę budynku, usytuowaną równoległe do rynku, a znajdującą się częściowo w tak zwanym świadku, ponadto znaleziono tam ściany działowe z fragmentarycznie zachowanym sklepieniem jednej piwnicy. Sklepienia pozostałych dwóch piwnic nie zachowały się. Nie uchwycono pozostałych zewnętrznych ścian budynku, gdyż znalazły się poza zasięgiem wykopu. Fundament budynku wystąpił na głębokości 20—70 cm poniżej współczesnego poziomu rynku, czyli na głębokość 3,65—3,25 m n.p.m. Sięgał natomiast do głębokości 1,80—2,50 m przy ścianach działowych i do 2,00 m zewnętrznej ściany budynku.

Ze względu na odkryte fundamenty i wkopy budowlane warstwy kulturowe eksplorowano jedynie w obrębie dwóch piwnic.

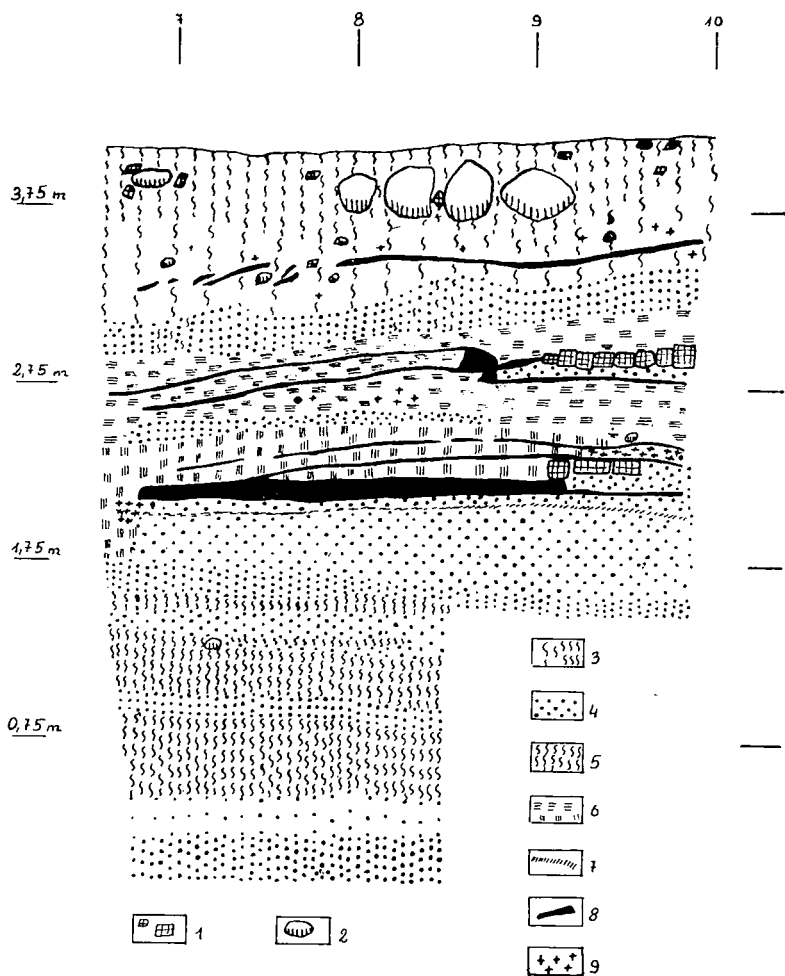
W piwnicy na ćwiartce A gruz współczesny sięgał do głębokości 3,10 m, do głębokości 2,10 m sięgała warstwa gruzu zawierająca oprócz ułamków cegieł, również ceramikę, którą można datować na okres od XVII do XVIII wieku. Na tej głębokości w obrębie piwnicy znajdowały się luźno rzucone fragmenty drewna oraz część dna beczki. Poniżej drewna zalega warstwa piasku przemieszanego z próchnicą, zawierająca fragmenty cegieł, dachówek oraz ceramiki z XVI wieku. Niżej na głębokości 1,60 m wystąpiła już warstwa średniowieczna, w której znajdowały się fragmenty konstrukcji drewnianej. Warstwa ta składała się z mierzwy i zawierała ułamki ceramiki z XV wieku, dużo kości zwierzęcych i szczątków ryb oraz skrawków skóry. Ze względu na małą powierzchnię piwnicy i napływającą wodę gruntową, warstwy kulturowej nie eksplorowano do końca.

W piwnicy na ćwiartce B gruz sięgał do głębokości 2,10 m. Od tego poziomu do głębokości 1,80 m zalegała warstwa złożona z piasku z próchnicą, która zawierała gruz ceglany, ceramikę z XVI—XVIII wieku oraz węgielki drzewne. Następnie do głębokości 1,20—1,10 m sięgała czarna glina z soczewkami piasku, zawierająca ułamki

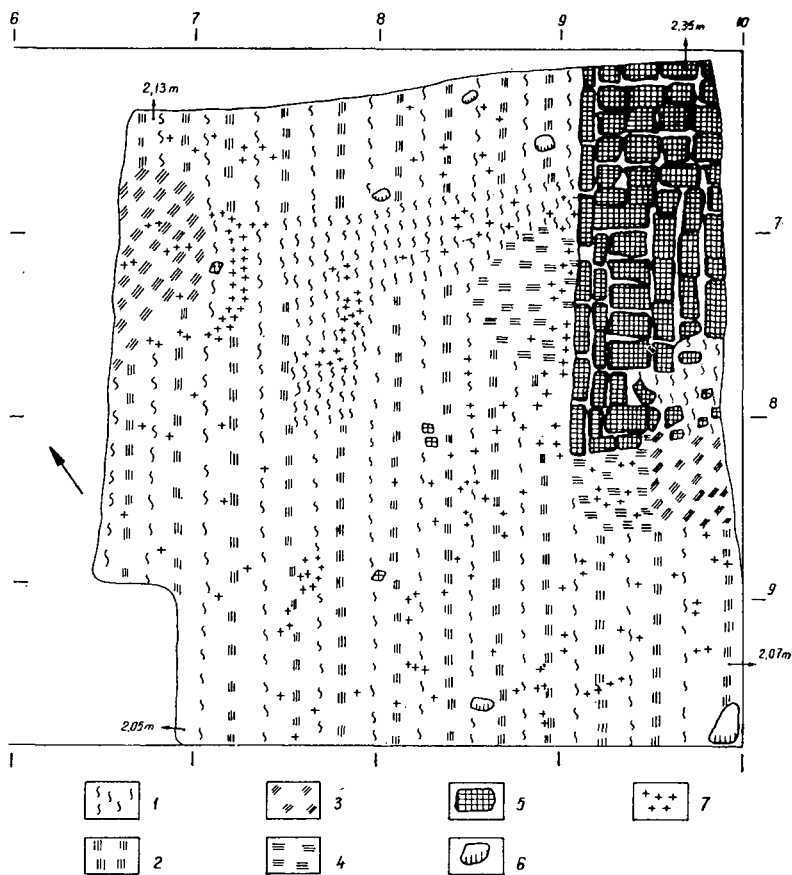

Ryc. 2. Frombork, pow. braniewski. Stanowisko 3, wykop II. Fragmenty ceramiki.
 1 — wczesnośredniowieczna, 2—13 średniowieczna.

Rys. I. Sikorska-Ulfik

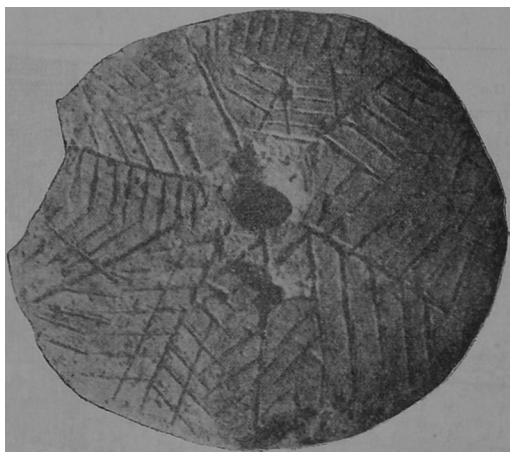

Ryc. 3. Frombork, pow. braniewski. Stanowisko 3, wykop II. Profil wschodni na ćwiartce D. Legenda: 1 — cegła, 2 — kamień, 3 — próchnica, 4 — piasek, 5 — mierzwa, 6 — glina, 7 — drewno, 8 — spalenizna, 9 — węgielki drzewne.
Rys. I. Sikorska-Ulfik

Ryc. 4. Frombork, pow. braniewski. Stanowisko 3, wykop II. Bruk ceglany w warstwie III na ćwiartce D. Legenda: 1 — próchnica, 2 — glina, 3 — polepa, 4 — glina, 5 — cegła, 6 — kamień, 7 — węgielki drzewne.

Rys. I. Sikorska - Ulfik

Ryc. 5. Frombork, pow. braniewski. Stanowisko 3, wykop II. Ciężarek rybacki z warstwy III. Fot. A. Kuraczyk

ceramiki z XVI—XVII wieku oraz kości zwierzęce i węgielki drzewne. Bezpośrednio pod tą warstwą znajdowała się brązowa próchnica z gliną i dużą ilością drewna, która zawierała ułamki naczyń pochodzących z przełomu XII i XIII wieku (ryc. 2), a świadczących o osadnictwie z okresu wczesnośredniowiecznego. Calec w obrębie tej piwnicy wystąpił na głębokości około 0,70 m i składał się z szarego piasku.

Na ćwiartkach C i D, w miejscu podwórza należącego do budynku odsłoniętego na ćwiartkach A i B, uchwycono warstwy kulturowe w nienaruszonym układzie (ryc. 3).

Wyróżniono sześć warstw. Warstwa I — współczesna powstała przy porządkowaniu gruzów po zniszczeniach w 1945 r. Sięgała do głębokości 3,95—3,0 i 2,45 m. W dolnej części tej warstwy znajdowały się ślady pożaru z XVIII wieku. Warstwa ta dostarczyła ułamków cegieł, dachówek, kaflów oraz ceramiki przemieszanej, od średniowiecznej do nowożytnej. Warstwa II powstała na skutek pożaru, który miał miejsce na początku XVI wieku. Odsłonięto w niej bruk ceglany usytuowany w południowo-wschodnim narożniku ćwiartki D. Warstwa ta składała się z gliny soczewek spalenizny i przepalonego piasku. Zawierała ułamki ceramiki, grudki polepy, węgielki drzewne, kości zwierzęce i żelazne gwoździe. Sięgała do głębokości 2,45 m. Warstwa III, składająca się z gliny, soczewek spalenizny i w części ćwiartek z próchnicy z dużą ilością węgielków drzewnych, związana była z pożarem w XV wieku. Wystąpił w niej bruk ceglany (ryc. 3) dokładnie w tym samym miejscu na ćwiartce D, jak i w warstwie II, oraz konstrukcje drewniane na ćwiartce C. Wyjaśnienie bruku ceglanego jest na razie utrudnione, gdyż dla pełnego odkrycia bruku należałoby poszerzyć wykop w kierunku południowym. Konstrukcje drewniane są najprawdopodobniej pozostałościami kanału wodnego związanego z urządzeniami portowymi. Warstwa III zawierała ułamki naczyń, grudki polepy, węgielki drzewne, dużo kości zwierzęcych i szczątków ryb, a ponadto 2 noże, rogową oprawkę grzebienia i część grzebienia, fragment oselki, ciężarek rybacki (ryc. 5) oraz przesiłki. Warstwa III sięgała do głębokości 1,45—2,00 m. Warstwa IV z żółtym piaskiem wyrównywała poziom pod zabudowę średniowieczną. Miąższość jej wynosi od 10 cm na ćwiartce C

do 60 cm na ćwiartce D. Warstwa V związana jest z osadnictwem z przełomu XV i XVI wieku. Składała się z ciemnobrązowej mierzwy i soczewek zielonkawej gliny. Zawierała ona ułamki ceramiki średniowiecznej, dużo kości zwierzęcych i szczątków ryb, skrawków skóry oraz łupin orzechów laskowych. Warstwa ta nie była jednolita, lecz rozpadała się na dwie warstewki przedzielone warstwą piasku, który nie zawierał żadnych zabytków. W obrębie obu ćwiartek nie odkryto wyraźnych śladów zabudowy drewnianej, a tylko pojedyncze belki. Warstwa V sięgała do głębokości około 0,45—0,65 m. Warstwa VI była już całcem, warstwą jałową, złożoną z szarego piasku, przy czym w górnej części piasek miał zabarwienie brunatne, tkwiły w nim fragmenty drewna, pochodzące z warstwy V.

Na ćwiartkach C i D eksplorowanie warstw ukończono w sondażach ze względu na stale napływającą wodę gruntową oraz obsuwanie się profili. Brak możliwości zabezpieczenia prac od strony technicznej uniemożliwił pełną eksplorację warstw kulturowych.

Wszystkie warstwy opadały w kierunku południowym i zachodnim, szczególnie na ćwiartce D, sugerując istnienie głębszego jaru między Wzgórzem Katedralnym a miastem. Znaczne głębokości zalegania warstw kulturowych w rejonie rynku, narzucają sugestie odnośnie do zróżnicowanego ukształtowania terenu i dostosowanej do niego zabudowy średniowiecznej. W wyniku tegorocznych badań można przypuszczać, że zabudowa w XV wieku nie pokrywała się z zabudową późniejszą. Należałoby to wyjaśnić przez założenie dodatkowego wykopu badawczego bliżej ulicy. Wtedy może uzyskać się także wyjaśnienie zależności zabudowy od wybiegającego w tym miejscu traktu. Dla odtworzenia ciekawych konstrukcji zabudowy, a także interpretacji funkcji i przebiegu przypuszczalnego kanału wodnego, należałoby przyszłe wykopy usytuować w pobliżu wykopu II. Badania przeprowadzone na większym obszarze pozwoliły także stwierdzić zasięg osadnictwa wczesnośredniowiecznego, którego ślady uchwycono na ćw. B.